

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGOK SZEREPE A NEMZETI/ALKOTMÁNYOS ÖNAZONOSSÁG VÉDELMEBEN

VARGA Zs. András
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

1. Nemzeti vagy alkotmányos identitás?

A hosszú 19. század során a nemzetépítés folyamata összekapcsolódott a nemzetállamok kialakításával vagy a korábbiak újraalapításával. Ennek következtében a szociológiai megközelítés a szuverenitás, függetlenség és állampolgárság értelmezése körüli jogi vitákba torkollott. Ebben az időszakban az alkotmány egyszerre jelentett tényt és jogi szabályt. Tényt mint a nép/nemzet politikai és intézményi hagyományát, jogot mint a politikai tradíció törvényi leképeződését. A kartális alkotmányok ebben a korszakban nem voltak jellemzőek Európában, ezért az alkotmány kevésbé jelentett egy meghatározott, pontosan azonosítható jogi szabályt, inkább törvények szűkebb vagy tágabb csoportjára vonatkozott, amelyek eredetük és történetük körülményeit is hordozták. A történeti alkotmánynak ez a felfogása a múltat jelentette, de hatással volt a jelenre és a jövőre is mint a legitimitás és meghatározott politikai célok hivatkozási alapja. Következésképpen ebben a korszakban a nemzet és a nemzeti önazonosság kérdéskörének volt elsődleges szerepe, az alkotmányos hagyomány pedig – ha létezett egyáltalán – csak ennek jogi háttéréül szolgált.

Természetesen mindez nem jelenti azt, hogy az alkotmányos hagyomány nem lett volna fontos. Épp ellenkezőleg, jó néhány ország éppen az erős és érzelmi alapon védelmezett alkotmányos hagyományára támaszkodva tudta visszaszerezni szuverenitását, esetenként nem először a történelme során. Lengyelország valószínűleg nem járt volna sikerrel az 1772–1795-ös, az 1815-ös vagy az 1939-es felosztása után az Arany Szabadság, a Nemesi Köztársaság hagyománya nélkül. Hasonló szerepet játszott a történeti alkotmány Magyarország esetében: segített nekünk a 145 éves török hódoltság túlélésében vagy a Béccsel történt kiegyezésben. Sem Varsó, sem Budapest nem állíthatta volna vissza a demokráciát és a jogállamot 1989-ben a saját alkotmányos hagyománya mint legális és legitím alap hiányában.

2. A jogállamiság és a jog szerepe

A 20. század során az alkotmányok jogi megközelítése fölébe emelkedett a nemzeti identitásnak. Az I. világháborút követően birodalmi összeomlása folytán Közép-Európa politikai térképe gyökeresen megváltozott, ami az új alkotmányok iránti sürgető igénnyel járt. Az új nemzetállamok nemzeti identitása és szuverenitása új kartális alkotmányokban fogalmazódott meg. A hangsúlyeltolódás a szociológiai megközelítéstől a jogi felfogás felé, a nemzeti identitástól az alkotmányon alapuló legalitás felé a II. világháború után teljesedett be – legalábbis Európa boldogabbik felén. A megelőző évek borzalmainak meghaladása, a béke, a biztonság és a jólét megőrzése iránti törekvés Nyugaton az együttműködést, a sokoldalú nemzetközi és nemzetek feletti intézményeket és egyezményeket, ezek jogi biztosítékait, és nem a nemzeti identitásra épülő politikai akaratot hangsúlyozta – a mi régióinkban pedig a hosszú bolsevik elnyomás sürkesége zárt ki bármiféle hivatkozást a nemzeti identitásra.

Közép-Európában persze az alkotmányosság fogalma is felejtésre ítéltetett. A 90-es évek rendszerváltozásai ezért számunkra nemcsak a kényszerűen elveszített nemzeti és alkotmányos hagyományainkhoz való visszatérést jelentették, hanem együtt járt a Nyugat újabb megközelítéseinek és szóhasználatának átvételével is. Csatlakozva az Európa Tanácshoz, a Velencei Bizottsághoz, később az Európai Unióhoz, szembesültünk a jog kiemelkedő szerepével, a jogállamiság-joguralom nagyra értékelésével, mi több, el kellett fogadnunk a nemzeti és nemzetközi bíróságoknak a jogállamiság védelmében betöltött számunkra újszerű jelentőségét.

3. A jogállam korszakai – a jogalkotói jogállamtól a bírói állam felé

Az új, nemzetközivé vált joguralom-felfogás az alkotmányosság, a joguralom és a jogállam francia, angol és német megközelítéseire épül, és azok egyfajta vegyületeként ad választ a hatalomgyakorlás korlátozását firtató alapkérdésre. Radikális egyszerűsítéssel talán azt lehet kijelenteni, hogy a francia válasz az intézményi megoldást (hatalommegosztás), az angol az eljárási oldalt (a független jogalkalmazó bíróságok előtti elvileg korlátlan vitathatóságot), míg a német a szubsztantív szabadságjogok érvényesítését látja nélkülözhetetlennek. Mai alkotmányosság-felfogásunk mindezek egyfajta summázata, mivel a három alapelemet egyaránt szükségesnek tartja. A jogállamiság felfogása hosszú utat járt be a mai Európa alkotmánybíráskodásra alapozott formáig.¹

A 19. század a nagy kodifikációk korszaka volt.² Kétségtelen, hogy a középkortól kezdődően voltak törekvések az egyes jogviszonyokat szabályozó normák összegyűjtésére és rendszerbe foglalására – ilyen volt a *Decretum Gratiani*,³ a

¹ BALOGH Zsolt: Alkotmánybíróság. In: TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs: *Bevezetés az alkotmányjogba. Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei*. Budapest, HVG-Orac, 2013. 373–406.

² VÉKÁS Lajos: Magánjogi kodifikáció kultúrtörténeti tükrében. *Magyar Tudomány*, 2014/1.

³ Ld. ERDŐ Péter: *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés*. Budapest, Szent István Társulat, 1998. 165–178., vagy SZUROMI Szabolcs Anzelm: *Medieval Canon Law. Sources and Theory*. Budapest, Szent István Társulat, 1998. 36–46.

Sachsenspiegel⁴ vagy Werbőczy több mint fél évezredes *Tripartituma*.⁵ A kodifikált, átgondolt elvek, egységes dogmatika alapján megszerkesztett nagy törvénykönyvek azonban a napóleoni Code Civillel kezdődnek,⁶ és az osztrák Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuchon⁷ át a német Bürgerliches Gesetzbuchhal,⁸ Magyarországon a Csemegi-kódexszel, a Polgári és a bűnvádi perrendtartással értek csúcspontjukra. Mondhatjuk, hogy a 19. századi jogállamfelfogást a kodifikációt végző törvényhozás primátusa határozza meg. A filozófiai és tudományos pozitívizmussal a háttérben,⁹ törvényhozó testület által megvitatott, kodifikált, mindenki számára megismerhető jogforrások látszottak a véletlenszerű, ezért az önkényesség lehetőségét hordozó döntések megfelelő ellenszerének.

Ezt a jogfejlődési folyamatot követte a 20. század véres államfelbomlási-államszületési időszaka. Ennek jogi lecsapódása volt az új államok államszervezési igénye, amit a jog oldalán a kartális alkotmányok végeztek el.¹⁰ Az új kartális alkotmányokat érvényesíteni kellett, és ehhez alkalmas eszköznek látszott Kelsen osztrák alkotmánybírósága, ami kontinentális modellként aztán elterjedt Európa sok országában.¹¹ Amint ez Pokol Béla közel negyed századdal ezelőtti írásából láthatjuk, az alkotmánybíráskodás az 1920-as években nem volt a rendes bíróságokra bízható,¹² ugyanis nem volt elvárható a tekintélyes kódexeket feltétlenül tisztelő rendes bíróságok bírától, hogy vita esetén az időtállóknak bizonyult kódexeket félretéve, egy forradalmi, politikai viták során kialakult absztrakt alkotmánytörvény alapján ítéljezenek. Ezért volt szükség önálló alkotmánybíróságra. Kelsen igazát ebben a tekintetben mutatja, hogy a német Birodalmi Bíróság alkalmatlannak bizonyult a weimari alkotmány védelmére.¹³

Átmeneti jelenségként meg kell említeni a két világháború között tapasztalt végrehajtó hatalomra bízott formális jogállamkorszakot. A nagy kódexek és az azokat megalkotó hagyományos állami-birodalmi jogállamkorszakot megtörő új állam születés és a gazdasági válságok okozta megrázkódtatás megnövelte az igényt a cselekvőké-

⁴ Eberhard Freiherrn KÜNSSBERG: *Der Sachsenspiegel. Bilder aus der Heidelberger Handschrift*. Lipcse, Insel, 1933.

⁵ MÁTHÉ Gábor (szerk.): *A magyar jogfejlődésének fél évezrede. Werbőczy és a Hármaskönyv 500 esztendő múltán*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2014.

⁶ VÉKÁS i. m.

⁷ Wilhelm BRAUNEDER: *Das ABGB Als Kodifikation Für West- und Osteuropa*. In: BÉLI Gábor et alii (szerk.): *Institutions of Legal History with Special Regard to the Legal Culture and History*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2011. 127–135.

⁸ VÉKÁS i. m.

⁹ LENDVAI L. Ferenc – NYÍRI J. Kristóf: *A filozófia rövid története*. Budapest, Kossuth, 1981. 96–98.

¹⁰ PÓCZA Kálmán: *Alkotmányozási eljárások összehasonlító elemzése*. In: JAKAB András – KÖRÖSÉNYI András (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon és máshol*. Budapest, MTA TK PTI – Új Mandátum, 2012. 123.

¹¹ Ld. PACZOLAY Péter (szerk.): *Alkotmánybíráskodás. Alkotmányértelmezés*. Budapest, ELTE, 1995.

¹² POKOL Béla: *A jog szerkezete*. Budapest, Gondolat – Felsőoktatási Koordinációs Iroda, 1991. 47–53.; POKOL Béla: *A magyar parlamentarizmus*. Budapest, Cserépfalvi, 1994. 35. 94–95.

¹³ Maartje DE VISSER: *Constitutional Review in Europe. A Comparative Analysis*. Portland, Hart, 2014. 63.

pes végrehajtó hatalom iránt. Ez másként nyilvánult meg a tengerentúlon (New Deal),¹⁴ és másként Európában (autoriter, fasiszta rendszerek).¹⁵ Bár nem ellenpélda nélkül (Nagy Britanniában, Franciaországban az alkotmányos jogelvek tiszteletben tartása nem szakadt meg),¹⁶ jellemzően Európában ezt mégsem tekinthető jogállamkorszaknak. A jog eszköz szerepre kényszerülése ugyanis jobban hasonlít az abszolutizmusok állammodelljére, mint a korábbi és későbbi jogállamokéra.

A bírósági jurisdikcióval védett jogállami modell tehát megfelelőnek bizonyult nemcsak más országok, hanem más korszakok számára is. Nem véletlen, hogy a diktatúrákat követően a jogállamiság helyreállításához sok ország szükségesnek vélte ezt a fajta alkotmánybírósgot (így Magyarország is). Csakhogy ezek a diktatúrák – Nyugat-Európában a 20. század első felében, Közép-Európában szinte végig, az 1989–1990-es rendszerváltozásokig – a végrehajtó hatalom kizárólagosságára épültek. Ezért az új rendszerekben az alkotmánybíráskodás szükségszerűen nemcsak a törvényhozó hatalom (és általában a jogalkotó) alkotmánykonform gyakorlatának elérését tartotta szem előtt, hanem arra is törekedett, hogy korlátozza, a jogállami hatalommegosztás rendszeréhez igazítsa a végrehajtó hatalom működését.

A jogállamiság védelmének bíróságokra bízása természetesen komoly garanciát jelentett: végrehajtható bírósági döntések garantálták a jogállamiság elvének érvényesülését, ugyanakkor a bíróságok értelmezési szabadságát tulajdonképpen semmi nem korlátozta. A jogállamfelfogás részének tekintett legalitás és a legitimitás érvényesülése aszimmetrikussá vált, a legitimitást egyre inkább kiszorította a legalitás (alkotmányosság) az alkotmányértelmezés során figyelembe veendő elvek köréből.¹⁷ A hagyományosnak tekinthető, a hatalmi ágak elválasztására épülő felfogás szerint két külön hatalmi ág hivatott a fő alkotmányos követelmények érvényesülése feletti őrködésre: a parlament mint a törvényhozó hatalom birtokosa biztosítja a legitimitációt, a bíróságok pedig ítéleteiken keresztül felügyelik a kormányzati tevékenység törvényességét. A legitimitás kérdésének háttérbe szorítása így voltaképpen a parlament jelentőségének vitatását jelentette.

A cselekvő kormányzati tevékenységet a harmadik ág, a végrehajtó hatalom valósítja meg.¹⁸ Így – a jogász szempontjából legalábbis – a másik két ág által felügyelt

¹⁴ Paul JOHNSON: *A modern kor. A 20. század igazi arca*. Budapest, XX. Század Intézet, 2016. 281, 289–292.

¹⁵ Uo. 389–398.

¹⁶ A jogelvek jelentőségéről ld. SZMODIS Jenő: A jogelvek néhány jogelméleti kérdéséről. *Jogtudományi Közlemény*, 2015/4. 206–217., vagy SZMODIS Jenő: Néhány jogalkotásra vonatkozó jogelvről mint az alkotmánybíráskodás mércéjéről. In: FEJES Zsuzsanna – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Suum cuique: Ünnepi tanulmányok Paczoly Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2016. 189–203.

¹⁷ Ld. bővebben: VARGA Zs. András: *Eszményből bálvány. A joguralom dogmatikája*. Budapest, Századvég, 2015.

¹⁸ LD. EREKY István: *Közigazgatás és önkormányzat*. Budapest, MTA, 1939. 79.; Paul CRAIG – Adam TOMKINS (szerk.): *The Executive and Public Law. Power and Accountability in Comparative Perspective*. Oxford, Oxford University Press, 2006. 5.; Martin LOUGHLIN: *Constitutional Law: The Third Order of the Political*. In: Nicholas BAMFORTH – Peter LEYLAND (szerk.): *Public Law in a Multi-Layered Constitution*. Portland, Hart, 2003.; Adam TOMKINS: *The Struggle to Delimit Executive Power in*

végrehajtó hatalmi tevékenység akkor működik megfelelően, ha törvényes és legitim: ha nem követ el törvénytörtést, ha nem száll szembe a nép (vagy ha ünnepélyesebbek akarunk lenni: a nemzet) akaratával. Ugyanakkor a végrehajtó hatalom törvényessége és legitimitása hosszú távon mégsem elegendő, hiszen az a szerepe, hogy végrehajtsa a törvényeket és a nép akaratát. A végrehajtó tevékenység saját fokmérője ezért a hatékonyság, az eredményesség.

Ha tehát a hatalmi ágak elválasztásának elvére épülő alkotmányos állam kormányzatával szemben megfogalmazott követelményeket akarjuk összefoglalni, a törvényesség, legitimitás és eredményesség hármas tényezőjét nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Mindhárom megfogalmazódik a végrehajtó hatalom vonatkozásában is: ha egy kormány jól akar működni, törvényesen kell eljárnia (bírói kontroll alatt), figyelembe kell vennie a nép legitim akaratát (a parlament kontrollja mellett) és eredményesnek kell lennie (máskülönben törvényessége és formai legitimitása ellenére elveszíti támogatottságát).

A jogállamiságra épülő alkotmányos rendszerben főként a legalitás a túlsúlyosá váló oldal, aminek következtében a bíróságok-alkotmánybíróságok képesek az eredményességet kifejezetten blokkolni. Más esetekben pedig a legitimitáció szempontja marad figyelmen kívül. A helyzet magyarázata egészen egyszerű: a végső és megfelelőbbelhetetlen jogértelmezési jogosultsággal rendelkező bíróságok nemcsak az egyének jogvitáinak ítélkező fórumai, hanem egyúttal a végrehajtó hatalom, vagy tágabb értelemben az egész kormányzat döntő és kizárólagos felügyelői is. Ha a bíróságok és csakis a bíróságok gyakorolnak kontrollt a végrehajtás felett, és a felelősség, elszámoltathatóság egyéb aspektusai, úgymint a politikai észszerűség, a gazdasági hasznosság vagy a társadalmi elfogadottság csak másodlagosak,¹⁹ akkor az egyetlen ténylegesen érvényesülő mérce a legalitás marad. Ezáltal pedig a végrehajtó hatalom végérvényesen alárendelődik az absztrakt jogértelmezésnek.²⁰ Természetesen ezt nem önmagában a jogállamiság mint ideál, illetve a legalitás mint a jogállamiság lényegi összetevője okozza. Inkább arról van szó, hogy a jogállamiság ideálját felváltja a jogállamiság elvének abszolutizálása.

Mindezzel párhuzamosan a 20. század közepétől erős nemzetközi és nemzetek feletti intézmények jöttek létre: az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európa Tanács és a későbbiekben Unióvá alakuló Európai Közösségek. Az új nemzetek feletti intézmények hatékonyságát a saját, tagállamoktól független bíróságok létrehozása és működése jelentette (Hága, Strasbourg, Luxemburg). Ezek az erős intézmények azonban csak jogközösségek voltak, létrehozóik, tagjaik jogot tudtak biztosítani számukra, politikai vagy társadalmi értékeket nem.²¹ Ez pedig azzal járt, hogy a nagyhatalmú bíróságok csak saját anyagi jogukat tudták figyelembe venni, semmilyen más érté-

Britain. In: CRAIG–TOMKINS i. m. 16.; Ernest A. YOUNG: Taming the Most Dangerous Branch: The Scope and Accountability of Executive Power in the United States. In: CRAIG–TOMKINS i. m. 164–170.

¹⁹ Ld. Carol HARLOW: *European Governance and Accountability*. In: BAMFORTH–LEYLAND i. m. 79–102.

²⁰ CSERVÁK Csaba: *A végrehajtó hatalom és a parlament választása*. Debrecen, Lícium-Art, 2016.

²¹ PÜNKÖSTY András: *Az európai uniós jog etikai vonatkozásai. Kritikai elemzés, különös tekintettel az Egyház társadalmi tanítására*. Budapest, Pázmány Press, 2014.

ket nem, döntéseik viszont jelentős mértékben alakították a szóban forgó intézmények mindenkire kötelező jogát, és visszahatottak létrehozóik jogára is.

A szabad bírói jogalakítás előnyeit a nemzetközi és nemzetek feletti intézmények is felismerték, aminek szemléletes példája az Európai Unió (illetve ekkor még Közösségek) jogának primátusát már 1963-ban kimondó luxemburgi bíróság *van Gend en Loos* ügye.²² A primátus kimondásának következményeként a politikai elszámoltathatóság megmaradt a tagállamok 'terhe', de döntésük szabadsága lényegesen csökkent, miután az uniós jog az integráló bírósági kontroll útján rájuk kényszeríthetővé vált.²³

4. Bírósági döntések a közös európai hagyományról és a nemzeti/alkotmányos identitásról

Ha a két említett jelenséget, vagyis a nemzetközi együttműködés hangsúlyossá válását a nemzeti identitással szemben, illetve a törvényhozói jogállam helyébe lépő bírói jogállam fejlődését együtt vizsgáljuk, nem lesz meglepő az a tapasztalat, hogy a bíróságok szerepe egyre nagyobb, és a közös európai hagyomány és a nemzeti identitás fogalmi bírósági döntésekben tűntek fel először.

A kezdőlövést az Európai Unió Bírósága (EUB) adta le az *Internationale Handelsgesellschaft* ügyben.²⁴ A Bíróság ebben hivatkozott egy új fogalomra, a „tagállamok közös alkotmányos hagyományára”, ami az emberi jogok közös és azonos szintű védelmében nyilvánul meg. Mivel a döntés azzal a veszéllyel járt, hogy a nemzetközi bíraskodás átlépi a tagállamok alkotmányos igazságszolgáltatását, a válasz nem sokáig váratott magára. A német alkotmánybíróság már 1974-ben válaszolt a német alaptörvényre (Grundgesetz) alapozott *Solange I.* döntéssel,²⁵ azt állítva, hogy az örökévalósági klauzulák folytán a közösségi jog, következésképpen az EUB által védett közös alkotmányos hagyomány nem elsődleges a német bíróságok által érvényesített Grundgesetzzel szemben. A *Solange I.* tehát szembefordult a közös alkotmányos hagyomány hangsúlyozásával, és a nemzeti alkotmányok szerepét emelte ki. Az így elindult csendes háború évtizedeken át folyt, a *Solange II.*, *Solange III.*²⁶ és sok más döntés jelenti e harc csomópontjait. Végül a Lisszaboni szerződéssel kialakított új dokumentum (az Európai Unióról szóló szerződés, EUSZ) próbált meg békés egyensúlyt létrehozni.

Egyfelől az EUSZ 2. cikke meghatározza a tagállamok közös értékeit, az emberi méltóság, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az em-

²² C-26/62, *Expeditie Onderneming van Gend és Loos kontra Netherlands Inland Revenue Administration*, 1963. február 5-i ítélet [ECLI:EU:C:1963:1].

²³ HARLOW i. m. 95–96.; CRAIG i. m. 329–343.; NEIL MACCORMICK: *Questioning Sovereignty*. Oxford, Oxford University Press, 2002. 97–122.; KENDE Tamás – SZÜCS TAMÁS (szerk.): *Európai közjog és politika*. Budapest, Osiris, 2002. 559–561.

²⁴ C-11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 1970. december 17-i ítélet [CLI:EU:C:1970:114].

²⁵ *Solange I.* – *Internationale Handelsgesellschaft von Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, BVerfGE 37, 271 [1974] CMLR 540.

²⁶ *Solange II* – *Wünsche Handelsgesellschaft*, BVerfGE 73, 339.

beri jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogainak – tiszteletben tartását, a 6. cikk pedig újra hivatkozik az alapvető jogokra, amelyeket az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Európai Egyezménye biztosít a tagállamok jól ismert közös alkotmányos hagyománya folytán. Másfelől viszont a 4. cikke úgy rendelkezik, hogy az Unió tiszteletben tartja a tagállamok egyenlőségét a Szerződések előtt, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is.

5. Az alkotmánybíróságok mint az egyensúly biztosítékai

Mi következik az EUSZ szabályaiból? Egyrészt a közös hagyományokat mint nemzeti és nemzetek feletti értékeket az EUB továbbra is védelmezni fogja, ami várhatóan az EU jogának a tagállami alkotmányokkal szembeni elsődlegességének hangsúlyozását fogja jelenteni. Másrészt viszont az EUSZ nagyon komoly alapot biztosít ahhoz a felfogáshoz, ami szerint a közös európai hagyományt nem lehet szembeállítani a nemzeti alkotmányos identitással és fordítva. A két értékrendnek valamiképpen egyensúlyban kell maradnia. Ez azt is jelenti, hogy az egyes nemzetek alkotmányos önazonossága nem oldható fel valamiféle mesterségesen létrehozott közös birodalmi megközelítésben. A közös értékekhez az tartozik, ami közös, a nemzeti értékekhez pedig az, ami nem közös. Viszont a nem közös értékek is értékek, mégpedig európai értékek, ebből kifolyólag ezek is bírósági védelemre szorulnak. Ha ugyanis az alkotmányos önazonosságok eltűnnek, a közös értékek alapja is megszűnik, és nem marad más, mint a birodalmi rend.

Intézményi oldalról nézve ez azt jelenti, hogy ha a közös európai hagyományt nemzetközi és nemzetek feletti bíróságok, az EUB és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) védelmezik, akkor az egyensúly megköveteli az alkotmányos identitás hasonló bírósági védelmét. Ezt a védelmet az EU és az Európa Tanács tagállamainak alkotmánybírószámai biztosíthatják. Az alkotmánybíróások rendelkezhetnek tehát különféle hatáskörökkel, de elsődleges küldetésük nem lehet más, mint a saját alkotmányos identitásuk védelmezése. Ez pedig nemcsak a hazai jogon, hanem – hacsak nem tagadjuk az EUSZ jelentőségét – az EU jogán is alapszik, emellett nemzeti és egyszersemind európai küldetés is. Még határozottabb megfogalmazásban: a nemzeti identitás védelmezése az egyes nemzeti alkotmánybíróóságok közös európai küldetése.

A küldetés teljesítése során követendő útra először a német alkotmánybíróóság lépett a *Solange*-döntésekkel, majd más alkotmánybíróóságok is rámerészkedtek. Például az észt legfelső bíróság szerint „Észtország függetlensége és szuverenitása örök és elidegeníthetetlen” [No. 3-4-1-6-12. (2012. július 12), 128, 223]; a francia alkotmánytanács úgy foglalt állást, hogy „egy irányelv alkalmazása nem mehet szembe Franciaország alkotmányos identitásában gyökerező valamely szabállyal vagy alapelvvel, hacsak az alkotmányozó hatalom nem járul ehhez hozzá” (No. 2006-540 DC, 2006. július 27.); a lengyel alkotmánybíróóság megfogalmazásában: „Lengyelország csatlakozása az Európai Unióhoz nem aknázhatja alá az alkotmány elsődlegességét a teljes jogrendszerrel szemben a Lengyel Köztársaság szuverenitásának talaján. Az alkotmány mint legfőbb törvény szabályai, amelyek kifejezik a nemzet akaratát, nem veszítik el kötőerejüket, vagy nem változik meg jelentésük pusztán annál a ténynél fogva, hogy feloldhatatlan

ellentmondás keletkezik ezek és egy közösségi előírás között” (K 18/04, 2005. május 11.); a Cseh Köztársaság Alkotmánybírósága egyik döntésével (No. Pl US 50/04, 2006. március 8.) visszautasította a közösségi jog elsődlegességének EUB-doktrínáját. Úgy foglalt állást, hogy a nemzeti hatóságok hatáskörei egy részének átruházása az EU intézményeire csak annyiban állhat fenn, amennyiben az EU intézményei ezeket a hatásköröket a Cseh Köztársaság állami szuverenitása alapjainak megőrzésével összhangban gyakorolják.

A magyar Alkotmánybíróság a 22/2016. (XII. 5.) AB határozattal indult el ezen az úton. Véleménye szerint

„az alkotmányos identitás fogalma alatt Magyarország alkotmányos önazonosságát érti, és tartalmát az Alaptörvény egésze, illetve egyes rendelkezései alapján, az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése szerint azok céljával, a Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban, esetről-esetre bontja ki. [...]

Magyarország alkotmányos önazonossága nem statikus és zárt értékek jegyzéke, ugyanakkor több olyan fontos összetevője kiemelhető példálódzó jelleggel, amelyek azonosak a ma általánosan elfogadott alkotmányos értékekkel: a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme. Egyebek mellett ezek történeti alkotmányunk olyan vívmányai, amelyeken az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik. [...]

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy Magyarország alkotmányos önazonossága olyan alapvető érték, amelyet nem az Alaptörvény hoz létre, azt az Alaptörvény csak elismeri. Az alkotmányos önazonosságról ezért nemzetközi szerződéssel sem lehet lemondani, attól csak a szuverenitás, az önálló államiság végleges megszűnése foszthatja meg Magyarországot. Az alkotmányos önazonosság védelme ennek megfelelően mindaddig az Alkotmánybíróság feladata marad, amíg Magyarország szuverenitással rendelkezik. Ebből következően a szuverenitás és az alkotmányos önazonosság számos ponton érintkezik egymással, így a rájuk vonatkozó két kontrollt egyes esetekben egymásra tekintettel kell elvégezni.” (Indokolás [64]–[65],[67]).

Közös jövőnk múlik azon, hogy legalább alkotmánybíróságaink megértik-e, mit jelent a küldetésük, és következetesen megmaradnak-e ezen az úton. Ellenkező esetben Európa nem a változatosság egységét fogja őrizni, hanem feloldódik egy újabb szűrőeségben.